

EBRU ÇALOĞLU

Gölgesine Tutsak

*Ünlü Yapıtlarda
Karanlık Yüzler*

Remzi Kitabevi

EBRU ÇALOĞLU 1974 yılında Samsun’da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini burada bitirdikten sonra Marmara Üniversitesi’nde Edebiyat ve PDR eğitimlerini tamamladı. 1996-2014 yılları arasında Türkiye’nin seçkin okullarında edebiyat öğretmeni ve eğitim danışmanı olarak çalıştı. 2000-2020 yılları arasında eğitim kitapları yazarlığı yaptı. Liseler için Türk ve dünya edebiyatı tarihi ile Türkçe öğretimi alanında çok sayıda kitabı yayımlandı. 2015-2018 yılları arasında lise edebiyat öğretmenleri için “Metin Çözümleme” konulu eğitim seminerleri verdi. Darüşşafaka’nın düzenlediği Sait Faik Hikâye ve Ahmet Rasim Köşe Yazısı yarışmalarında Seçici Kurul üyesi olarak bulundu. Masal türü üzerine pedagojik çalışmalar yaptı. İzmir’in Seferihisar ilçesinde “Masal Ekseninde Okul Öncesi Eğitim” projesini hayata geçirdi ve Türkiye’nin ilk Masalevi’ni Seferihisar Belediyesi’nin desteğiyle kurdu.

Dünya edebiyatına yön vermiş eserlerin perde arkasını ele alan *Arkabahçe* adlı inceleme kitabı yayımlandı. (Remzi Kitabevi, 2021)

Hâlen roman ve öykü türlerinde Türk edebiyatının çok değerli kalemlerinin yapıtlarına editörlük yapmaktadır.

EBRU ÇALOĞLU

*Gölgesine
Tutsak*

Ünlü Yapıtlarda Karanlık Yüzler

Remzi Kitabevi

GÖLGESINE TUTSAK / Ebru alođlu

© Remzi Kitabevi, 2024

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Sevrin Uysal
Kapak görseli: (kitaplar) Elena Schweitzer, Shutterstock
İç görseller: Basher Eyr, 53; Kim Traynor, 127
Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-2175-3

BİRİNCİ BASIM: Mart 2024

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705
Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi
4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

İçindekiler

Önsöz.....	7
Kabarık İştah	23
Küçük Bir Parça Mavilik.....	28
Su Geçirmez Yürekler	44
Su Pericikleri	55
Oysa Herkes Öldürür Sevdiğini	74
Küçük Bıçaklara Benzeyen Gözler	97
Gözlerinizi Kullanın.....	111
Kaynakça.....	133

Önsöz

Biz âdemoğulları, hepimiz dünyaya bir öyküyle geliriz. Yine hepimiz iyi biliriz ki o öykü, kendi atalarımızın hikâyesidir. Bilmediğimiz, miras aldığımız bu öykünün kendi hikâyemizdeki rolünün ne olacağıdır çünkü hikâyemizin bizim yazmadığımız kısmı, yazacağımız kısmını hem yönlendirme hem sınırlandırma gücüne sahiptir. Sonuçta, devraldığımızı ya aynen kabul eder ya tümünden reddeder ya da dönüştürüp uyarlamayı seçeriz. Neyi seçersek seçelim benliğimize en çok işleyen anıların, zaman geçtikçe daha fazla anlam taşımaya başladığını, onlara yüklediğimiz anlamların yetişkin dünyamızın alacağı şekilde tahmin ettiğimizden çok daha belirleyici olduğunu fark ederiz. Akışta çoğu zaman aynı olaya ya da duruma neden diğerlerinden farklı tepkiler verdiğimizizi anlamakta zorlanmamızın bir nedeni de budur aslında.

Çocukluğumuzdan itibaren inandığımız değerlere olan inancımızı kaybetmemiz, inandığımız kişilerin gerçek yüzlerini görmemiz, bazen farkında olduğumuz, çoğu zaman da olmadığımız yaralar açar içimizde. Aldığımız kararların, verdiğimiz tepkilerin arkasında hep bu kapanmamış, iyileştir(e)mediğimiz yaralar vardır. Yaramızı açandan bekleriz kapatmasını. Ancak o zaman kapanabileceğine inanırız. Adil olan da budur çünkü. Ama maalesef çoğu zaman öyle olmaz, bize düşer o iş. Oysaki içten bir özürle ödeşebileceğimize bile ikna etmişizdir kendimi-

zi. Gelmez o beklenen özür. Uğradığımız düş kırıklığıyla saplanıp kalırız yaramıza. Eminizdir artık; yaşam kötülük dolu, insanlar da kötüdür. Onlarla baş edebilmenin yolu, kötü ve acımasız olmaktır. Bize karşı olduğunu hissettiğimiz herkesi, her şeyi aşılması gereken bir engel gibi görerek ortadan kaldırmayı isteriz. Bazen de istemekle kalmaz, kontrolü kaybeder, sancıyan yaraların oyuncağı oluveririz.

Sadece bir anlığına bunun, içimizden birilerinin değil de toplumun hatta dünyayı paylaştığımız tüm diğerlerinin sorunu olduğunu düşünürsek ne denli acı ve vahim sonuçları olabileceğini tahmin edebilir miyiz? Etmeliyiz çünkü insanlık tarihi, saymakla bitiremeyeceğimiz örneklerine sahne olmuş, oluyor.

Belli ki –çok istisna örneklerimiz dışında– yaradılışımız bakımından ne iyi ne kötü ne kuzu ne de kurduz. Duruma ve şartlara göre iyi biri olabileceğimiz gibi bir canavara da dönüşebilmeye çok müsaitiz. Varoluşumuzun iki uçlu uzantısı arasında savrulup duruyoruz. Yıkan, yok eden, sömüren ilkel doğamızla; düşünce üretebilen, felsefe yapabilen, onaran, düzelten doğamızın gelgitleri arasında var olmaya çalışıyoruz. “İyi” ve “kötü” karşılaşması, sadece dışarıda bir yerlerde değil bizzat içimizde de sürüp gidiyor. Robert Louis Stevenson’un unutulmayan eseri *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde* romanında Dr. Jekyll, kendi içindeki kötülükten ancak onu serbest bırakarak kurtulabileceğine inanıyordu. Sonunda bir ilaç icat edip Bay Hyde’a dönüşerek kendisinin dahi hayal edemeyeceği kötülüklerin öznesi hâline gelmişti. Dr. Jekyll, daha sonra ondan kurtulmak istese de Hyde kontrolünden çıkmıştı. Jekyll, artık ilacı almadan da Hyde’a dönüşüyordu. 19. yüzyılın öncü psikiyatristi Carl Jung’un dediği gibi herkes karanlıkta kalan bir gölgeye sahipti; Hyde da Jekyll’ın gölgesiydi. O gölge, hepimizin içinde var olan ancak çoğu zaman gizli kalan iyi yönlerimizi gölgeleyen arzularımızdı.

Sadece kendi hayatlarımıza odaklandığımızda bile Dr. Jekylların Mr. Hydeleraya dönüştüğü kaç örnekle sınırladığımızı say-

makta zorlanabiliriz. Yine de sıradan insanlar olarak Dr. Jekylları değil; şaşırmamıza, kaygılanmamıza, korkmamıza rağmen Mr. Hydeları merak ederiz. Bilirkişiler, bunu, tekdüze, rutinin dışına çıkmayan, heyecandan yoksun bir hayat sürmemize bağliyor. Yani gündelik hayatımızda acayıplıktan uzak bir yaşam sürmemiz, korkunç ve heyecan verici olana doğru çekilmemize neden oluyor. Çok da savunmasız hissetmiyoruz belki de kendimizi. Ne de olsa birtakım silahlarımız var bizim de. Onları kuşanıp gerektiği yerde hızla çekip kendimizi savunabiliyoruz. Ama aynı bilirkişilerin emin oldukları bir şey daha var: Savunma silahlarımızı ne kadar çok çekmek zorunda kalıyorsak çaresizliğimiz de yetersizliğimiz de o kadar büyük oluyor. Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan*'da çok çarpıcı biçimde dile getirdiği gibi: "İsteyip istemediğimi doğru dürüst bilmediğim fakat neticesi aleyhime çıkarsa istemediğimi iddia ettiğim bu nevi söz ve fiillerimin daimî bir mesulünü bulmuştum: Buna, içimdeki şeytan diyordum; müdafaaasını üzerime almaktan korktuğum bütün hareketlerimi ona yüklüyor ve kendi suratına tüküreceğim yerde, haksızlığa, tesadüfün cilvesine uğramış bir mazlum gibi nefsimi şefkat ve ihtimama layık görüyordum."

O hâlde soru şu: Başımızı belaya sokmadan "iyi bir yaşam"a giden yolu nasıl bulacağız; bulduk diyelim, bu yolda nasıl yürüyeceğiz; yürüdük diyelim, düşmeden ve kimseyi düşürmeden bunu nasıl yapacağız? Cevabı, insanın yeryüzündeki tarihine bakarak ararsak yıkma ve yok etme arzusuyla dolup taşan türdeşlerimizin önüne geçmek isteyen; düzeltmeye, yapmaya, iyileştirmeye çabalayanın yine hep bir diğer insan olduğunu açıkça görürüz. Bu kitaptaki anlatımlarda, kötünün ve kötülüğün türlü türlü biçimlerine tanıklık ederken karşısında inançla, sabırla dik durmaya çalışan iynin hikâyesini de okuyacağız.

Bu çabada sorumluluk alanlar olarak kötülük karşısında dine, sanata veya bilime tutunarak almışız gardımızı. Bu üç dalla kendimizi ve türümüzü tanıyabileceğimiz, anlayabileceğimiz;

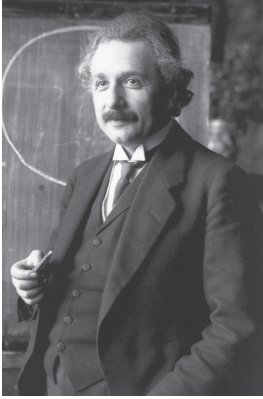
kendimize ve yaşayan diğer her şeye verebileceğimiz zarara engel olabileceğimiz iddiamızı geçmişten bugüne sürdürmüştük. Bir bakıma da önce kendimize beş metre kuyu açıp sonra da üç metre ip sallayarak kurtulmaya çabalayıp durmuşuz. Kuyudan çıkamayınca da *yanlış dala tutunduk ondan*, deyip kadim tartışmayı başlatan soruyu sormuşuz: “Hangi dala tutunursak kurtuluşu ereriz?”

Tartışmanın tarafları sayısal olarak dönem dönem büyük değişiklikler gösterse de elimizdeki somut nice deneyim gösteriyor ki sırtımızdaki kambur, uzun ve meşakkatli bu yolda sık sık tökezlemeden ilerlememize izin vermemiş, vermiyor.

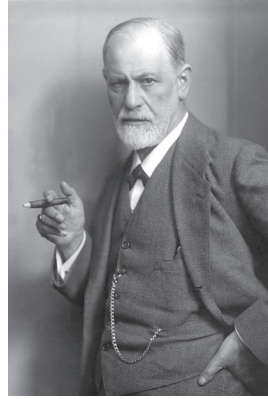
İlk örneğim, tabii ki savaşlar... Milyonlarca insanın öldürülmesinin diplomatik karşılığı olan savaşlar...

1931 yılı çarpıcı bir tarih. Dünya büyük bir savaş görmüş, yaklaşık yirmi milyon insan ölmüştü (dünya nüfusu yaklaşık iki milyar). Arkasından yaşanan ekonomik kriz elli milyon insanı işsiz bırakmış; kıtlık, açlık, hastalık ve ölümlere yol açmıştı. Bu felaketlerin bir daha yaşanmaması için birtakım soruların ivedilikle cevaplanması gerekliliği kaçınılmayacak bir noktaya gelmişti. Zamanın bilim insanları, sanatçıları, eğitimci ve entelektüelleri bir komite oluşturarak cevapları bulmaya çalışıyorlardı. Komite, uluslararası fikir alışverişini teşvik etme amacıyla cevaplar için dönemin önemli bilim ve sanat insanlarının görüşlerine başvuracaktı. Onlardan biri de çalışmalarıyla bilim dünyasında çığır açan Albert Einstein'dı. Komite, Einstein'a bir davet göndererek kendisinden siyaset, savaş ve barış üstüne yine kendisinin seçeceği bir düşünür, sanatçı veya bilim insanı ile fikir alışverişi yapmasını istemişti. Ünlü fizikçinin seçimi, şahsen tanıdığı, nörobilim ve psikanaliz alanındaki bilgisine ve dünya görüşüne büyük hayranlık duyduğu Sigmund Freud oldu.

Bir pasifist ve savaş karşıtı olarak Einstein, Freud ile aralarında, tarihe geçecek olan mektuplaşmaları başlatan ilk satırları kaleme aldı. “Niçin Savaş?” diye sordu ünlü fizikçi. Freud'a fi-

Albert Einstein

Sigmund Freud

kirlerini sorarken sadece kendisine yapılan daveti yerine getirmek için değil gerçekten neden insanın savaşa bu kadar eğilimli olduğunu merak ettiğini ve bunu öğrenmek istediğini yazdı.

Gerçeği arayışındaki tutkuna büyük hayranlık duyuyorum. İnsanın gerek içsel gerekse dışsal olarak savaşın kötülüğünden özgürleşmesini sağlamaya yönelik fikirlerin çok değerli. Bu amaç, İsa'dan Goethe'ye, Kant'a kadar zamanının ötesindeki ahlaki ve ruhani liderlerin de en temel amacı olmuştu. (...) Her ülkede iktidar hırsı tarafından şekillendirilen yönetici sınıf, konu kendi ulusal bağımsızlıklarına geldiğinde düşmanca bir tavır içine girerler. Bu siyasal güç açığı, çoğu zaman bir başka grubun sırf maddi ve ekonomik isteklerine ulaşmak için yaptığı eylemlerle desteklenir. Burada aklımda, özellikle toplumsal değerler açısından ahlaki hiçbir bağ ve kaygı taşımayan bireylerden oluşan, savaşçı silahların üretilmesi ve satılması olarak dolayısıyla kendi kişisel çıkarlarına katkıda bulunacak bir vesile, dahası kişisel güçlerini genişletecek bir fırsat olarak gören, her ülkede faaliyet gösteren küçük ama etkili bir grup var. (...) Na-

sil oluyor da bu azınlık, kendi hırsları ve emelleri doğrultusunda, herhangi bir savaş durumunda kayıplar verecek ve acı çekecek çoğunluğun iradesine böylesine hükmedecek duruma gelebiliyor?

Einstein, Freud'a yönelttiği sorulara, kendi cevaplarını da yazmayı ihmal etmedi:

... İnsan en derinlerde bir yerde büyük bir nefret ve yıkıma duyulan bir eğilim taşır. İnsan özünde şiddete meyilidir. Bu eğilim, her şey yolundayken derinlerde gizlenir ve ortaya çıkmayı ya da çıkarılmayı bekler. Siyasi veya ekonomik veya birçok kez tarihte gördüğümüz üzere dinî nedenlerle bir kaos hâkim olduğunda insanın içinde yatan bu nefret duygusu, liderler için çok yararlı bir araca dönüşür. İnsan da bunu ortaya çıkarmaktan geri durmaz. Zaten bunu bekliyordur, bu nefretini kusabileceği bir ortamı...

Freud, Einstein'ın mektubuna Viyana'dan cevap verdi:

Sizden bir fizikçi ve bir ruh bilimcinin kendi bakış açılarından –her ne kadar farklı öncüllerden yola çıksalar da– en azından ortak bir paydada buluşabileceği ve bilinebilirliğin sınırlarında kalan bir konu seçmenizi bekliyordum.

Freud, kendisine yöneltilen soruları yanıtlamak konusunda yetersiz kalmaktan ürktüğünü ancak düşününce Einstein'ın bu soruları bir bilim adamı olarak değil de bir insan dostu olarak yönelttiğini anladığını belirterek şöyle devam etti mektubuna:

Haklısın, insan ölümcül bir içgüdü ile ölüme güdülenmiş olarak doğar. Bunun içinde yıkım da var şiddet de. Bu

güdü, insanın akli ve ruhu ile medeniyet arasındaki çatışmadan kaynaklanır. Çünkü medeniyet, en ilkel içgüdülerimizi bastırmaya çalışırken ruhumuz, toplumun taktığı bu zincirleri kırmaya çalışır. Bu çatışma, en başından beri vardır ve insanın en ilkel, en temel çatışmalarından biridir. Nereden geldiğinizin, nasıl büyüdüğünüzün, ne kadar eğitim aldığınızın bu yıkıcı içgüdü üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Evet, savaşların temel nedenleri siyasi veya ekonomik olabilir fakat savaşlar, asıl tam da bu en derinlerdeki ölümcül içgüdüümüzün bir dışa vurumudur ve insanlar bu içgüdü ile ülkeleri veya bir dava uğruna ölümlü göze alabilmektedir. Medeniyet, bir düzen sağlamak adına ilkel içgüdülerimizi baskılamak zorundadır. Fakat medeniyet çeşitli nedenlerden ötürü –siyasi, dinî ya da ekonomik olsun– bu baskıyı biraz hafiflettiğinde, düzen bir miktar bozulduğunda o içgüdü gün yüzüne çıkmaya başlar. Savaşlar da bu nedenle ortaya çıkar. Savaşları önlemek istiyorsak bu içgüdüyü hedef almamız, bunu çözmemiz gerekir.

Açtı ki Freud, sunduğu çözüm önerisiyle birlikte bunun imkânsızlığını da kabul ediyordu.

Mektubunun devamında “hak arama” ve “şiddet” olgularının birbirinin içinden evrimleştiğinin altını çizirken güç sahibi olanı, şiddete en yakın olarak konumlayordu Freud. Savaşta uygulanan şiddetin bireye değil topluma yönelik olmasının ana tabloyu pek de değiştirmedeğini vurgularken savaşları önlemede güç ile şiddet arasındaki ilişkinin kırılması ve eşit bireylerden oluşan toplumların kurulması gerekliliğine vurgu yapıyordu. Ancak hemen sonra *Böylesi bir toplum ancak kuramsal olarak mümkündür, insan topluluğu eşit olmayan güç dengeleri içerdiği için uygulamada durum her zaman karmaşıktır. Kadınlar ve erkekler, çocuklar ve yaşlılar, savaşlar ve fetihler sonucunda efendi ve köle hâline gelen galipler ve mağluplara dönüşürler, diyerek teorisinin ne denli uygulanamaz olduğunu belirtiyordu.*

Einstein, Freud'un bu açıklamalarına karşılık kendi safını belli eden bir cevap yazdı. Mektubu bir tespitten çok bir temenniydi.

14

Ben barış için mücadele etmek istiyorum. İnsan savaş hizmetini reddetmediği sürece hiçbir şeyin savaşları ortadan kaldırması mümkün olmayacaktır. İnsanın inandığı bir şey, örneğin barış uğruna ölmesi, inanmadığı, örneğin savaş gibi bir şey yüzünden açığı çekmesinden daha iyi değil mi? Ders kitaplarımız, savaşı yüceltirmekte, dehşetlerini ise anlatmamaktadır. Bu yöntemlerle çocuklara nefret aşılanıyor. Ben, onlara barışı öğretmek istiyorum, nefreti değil; sevgiyi öğretmek istiyorum, savaşı değil!

İki bilim insanı arasında savaş üzerine yapılan bu tartışma devam ederken Hitler, Almanya'da gücü eline geçirmeye başlamıştı. 1931'de milliyetçi bir gazetenin yayıncısı Hitler'le yaptığı özel bir konuşmada, ona iktidarı aldığı zaman devlet çarkını ele alacak eğitilmiş kafaları nereden bulacağını sorduğunda Hitler'in cevabı fazlasıyla net oldu: "O beyin, ben olacağım."

Bu, son görüşmeleri değildi. Hitler'le yapılacak ikinci görüşmenin konusu, kesinlikle Yahudiler olacaktı. Yayıncı, bu kez Hitler'in dikkatini, göndermek istediği Yahudiler arasında Einstein gibi büyük kafaların olduğuna çektiğinde Hitler'in cevabı nefret doluydu: "Bunlar, yarattıkları her şeyi bizden çalmışlardır. Bildikleri her şeyi bize karşı kullanacaklardır. Çekip gitsinler ve huzursuzluklarıyla başkalarını kışkırtınlar. Onlara ihtiyacımız yok."

Hitler iktidarı ele geçirdiğinde Einstein Amerika'daydı. Nazi baskınında kendisine yöneltilen hücumlara, Nazilerin iktidarda olduğu bir Almanya'ya dönmeyi reddettiğini açıklayarak karşılık veren Einstein, dünyanın nasyonal sosyalizmin tehlikelerine karşı uyarılması gerektiğini söylüyordu.

1933'e gelindiğinde Hitler hareketi iyice beslenmişti. Nazilerin Almanya'da yaptıkları sokak eylemlerinde kitaplarının yakıldığı haberi Freud'a ulaştığında, "Epey ilerleme kaydetmişiz, Orta Çağ'da olsak beni yakarlardı, şimdilik kitapları yakmak onlara yetiyor," demişti. Oysaki beş yıl sonra Viyana'ya gelen Naziler, sadece kitap yakmakla yetinmeyeceklerdi.

Savaşların yok ettiği değerler, insanı kendi yarattığı çıkmazda hapsederken sesini yükselten, kuyuya ip sallayan, önce sanat oldu. İnsanın ve ürettiği her iyi değerın yok oluş sürecinin farkına varanlar, onu tekrar ayağa kaldırmak isteyenler sanatçılardı.

Bu öncü sanatçılar, Dünya savaşları öncesinde de sonrasında da yayımladıkları manifestolar aracılığıyla hem kapitalizme hem iktidara hem savaş çığırkanlarına hem de tüm bunlara suskun kalanlara sert cevaplar verdiler. Hedeflerinde sanatçılar da vardı. Savaştan beş yıl önceydi. Marinetti, yayımladıkları "Fütürist Manifesto" da mücadelelerinin, ataletle varlığını sürdüren tüm yapılara karşı olduğunu beyan etti. Durağan, hülyalı bir uykuyla yüceltilmiş; kokuşmuş, çürümüş olan, tutku ve manevi bir cömertlikle yapılmayan hiçbir işin başyapıtı olamayacağını iddia etti.

Hemen sonrasında Dadacı Hans Arp, "Bizler, 1914 tarihli Dünya Savaşı'nın katliamından tiksindiğimiz için Zürih'te^(*) kendimizi sanata adadık. Uzaklarda silahlar ateşlenirken tüm gücümüzle şarkı söyledik, resimler, kolajlar yapıp şiirler yazdık. Çağın deliliğine çare olsun diye, temellere dayanan bir sanat ve cennetle cehennem arasında yeni bir denge kursun diye yeni nesnelere düzeni arıyorduk. İktidar delisi gangsterlerin, bir gün sanatı, insanların zihnini öldürecek bir yol olarak kullanabileceklerine ilişkin bulanık bir önseziye sahiptik," diyerek yapılan sanatın, egemen gücün kuklası olduğunu ve bu hâliyle ona artık güvenilemeyeceğini dile getirdi.

(*) Zürih, savaşa uzaklığı ve İsviçre'nin tarafsızlığı nedeniyle seçilmişti.

Francis Picabia için Dada, modern hayatın en dürüst ve saf dışı vurumuydu, onun “hiçbir şey” olduğunu söyleyenlere, şöyle cevap veriyordu:

16

Umutlarınız gibidir o: hiçbir şey
Cennetiniz gibi: hiçbir şey
İdolleriniz gibi: hiçbir şey
Politikacılarımız gibi: hiçbir şey
Sanatçılarımız gibi: hiçbir şey
Dininiz gibi: hiçbir şey

Sadece sanat alanına yönelik değildi başkaldırıları. İnsanlığın kurtarıcısı olma iddiasını en sert biçimde dile getiren dinleriydi de. Dinlerin, bu hayat için sunduğu ahlaki talimatların, ölümden sonraki hayat için vadettiği ödüllerin ve uygulayacağı yaptırımların bir değeri kalmamıştı artık. Güce çılgınca tutunan bir yapı hâlini almıştı dinler. Uğruna yapılan savaşlar bitmek bilmiyor, “din-savaş-siyaset” sisteminde siyasi amaçlar, dinî öğretilerle gizlenerek şiddet kullanımı kolaylaşıyordu. Tüm bunlar, insanı, ondan uzaklaştırırken aklını kullanmaya yaklaşıyordu.

Bu konu, insanlık tarihi boyunca düşünen kafaları meşgul etmeyi sürdürmüştü. Epikuros da onlardan biri olarak MÖ 3. yüzyılda kötülük problemi üzerine düşünüyordu:

Bu âlemin, Tanrı'nın bir eseri olduğu kabul edilse bile âlemde görülen bunca kötülükle Tanrı'nın mükemmelliğini bağdaştırmak mümkün değildir.

Düşünmeye devam ediyordu Epikuros:

Tanrı ya kötülükleri ortadan kaldırmak ister de kaldırmaz veya kaldırabilir ama kaldırmak istemez ya da ne kaldırmak ister ne de kaldırabilir yahut da hem kaldırmayı ister hem de kaldırabilir. Eğer ortadan kaldırmak istiyorsa da

kaldıramıyorsa O güçsüzdür ki bu durum Tanrı'nın karakteriyle uyumsuz; eğer ortadan kaldıracıyorsa fakat kaldırmak istemiyorsa O hasettir ki bu da aynı şekilde Tanrı ile uyumsuz; eğer O ne ortadan kaldırmayı istiyor ne de kaldıracıyorsa hem haset hem güçsüzdür, bu durumda da Tanrı değildir; eğer hem ortadan kaldırmayı istiyor hem de kaldıracıyorsa ki yalnızca bu Tanrı'ya uygundur, o zaman kötülüklerin kaynağı nedir? Ya da O, kötülükleri niçin ortadan kaldırmamaktadır?

Epikuros'tan yüzlerce yıl sonra problem, varlığını gücünden hiçbir şey kaybetmeden sürdürürken bu kez, *Doğal Din Üzerine Diyaloglar* adlı eserinde filozof ve tarihçi David Hume, onun düşüncesiyle çok benzer biçimde yaklaşıyordu aynı probleme:

Tanrı kötülüğü önlemek istiyor da gücü mü yetmiyor? Öyleyse o güçsüzdür. Yoksa gücü yetiyor da kötülüğü önlemek mi istemiyor? Öyleyse o iyi niyetli değildir. Hem güçlü hem de iyi ise bu kadar kötülük nasıl oldu da var oldu?

Bir başka düşünür, on sekizinci yüzyılda Aydınlanma hareketine yaptığı katkılarla tanıdığımız Voltaire, “problem”in kaynağını “insan”a indirgeyerek “Kepazeyi yok ediniz,” diye Katolik Kilisesi’ni hedef almıştı. On dokuzuncu yüzyılda ve özellikle son zamanlarda düşünceleri çokça sorgulanan Nietzsche ise “Tanrı öldü!” diyerek tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesini talep ediyordu. Nice âdemin başkaldırısıyla devam eden sürece imzasını atan yine Nietzsche olacaktı: Madem dinlerin Tanrı’sına inanmak zorlaşmıştı o hâlde söz konusu olan çok daha büyük bir değişimdi. Ta en başından beri Avrupa kültürünün parçası olmuş temel bir dünya ve hayat yorumunun değişmesi gereği idi. Bu gereklilik, *Şen Bilim*’in üçüncü kitabında yer alan *Deli Adamın Hikâyesi*’nde karşımıza şöyle çıkıyordu:

Sabahın en aydınlık saatlerinde fener yakıp pazarın orta yerine koşarak durmaksızın “Tanrı’yı arıyorum! Tanrı’yı arıyorum!” diye bağırarak deli bir adam vardır. Tanrı’ya inmayan birçok kişi vardır etrafta ve kahkahalarla gülerler deli adama. “Neden kayboldu?” diye sorar içlerinden biri. Pazar meydanındaki, Tanrı’ya artık inmayan insanlardan biridir o. Gayet rahat ve memnundur bu hâlimden. Öte yandan, Tanrı’yı arayan kişi, deli adamdır çünkü bu geri çekilme, onu cidden huzursuz etmiştir. “Tanrı nerede?” diye bağırır tekrar. “Söylüyorum. Onu öldürdük, siz ve ben. Hepimiz onun katilleriyiz. Fakat bunu nasıl yaptık? Denizi nasıl içip tüketebildik... Bu dünyayı güneşinin zincirinden kurtarınca ne yapmış olduk? Şimdi nereye doğru hareket ediyor? Ya biz, şimdi nereye doğru hareket ediyoruz?” Sonra şöyle devam eder: “Sonsuz bir hiç gibi başıboş dolaşmıyor muyuz?”

Deli adamın sözlerini işitene kadar pazar yerindeki insanlar başlarına gelenden tamamen bihaberdi. Orada hayretler içinde sessizce kalakaldılar. Zira bu sessizlik çok şey söylemekteydi; bu sözleri işitmedikleri gibi işitmeyi de zaten hiç istememişlerdi. Çünkü bu sözler, hayatlarına Tanrısız devam edebilecekleri bir ahlak anlayışına doğru harekete geçmeyi gerektiriyordu. Oysa bu, pek de umurlarında değildi.

Deli adam sonunda fenerini yere fırlattı, kırılan fener söndü. “Çok erken gelmişim,” dedi, “zamanım henüz gelmemiş. Bu muazzam olay hâlâ yolda, hâlâ başıboş geziniyor –insanların kulağına henüz ulaşmamış–.”

Bu olayı olağanüstü kılan şey, onun gerçekleşmiş olmasına rağmen gerçekleştiğinin henüz fark edilmemesiydi. Gerçekleştirilmiş olmalarına rağmen, görülmek ve duyulmak için zaman isteyen olaylar gibi bu olay da onlar için en uzaktaki yıldızdan daha uzaktı. Oysa bunu yapan, ta kendileriydi.

Bizi “İçimizdeki Öteki” ile tanıştıran ünlü yapıtlar...

Gölgesine Tutsak, ünlü edebiyat yapıtları aracılığıyla insanın gerçek yaşamda sakındığı, korktuğu ama bir o kadar da merak ettiği kötülüğün karanlık dünyasına ayna tutuyor. Bu yapıtların yazılmasına ilham vermiş gerçek olaylardan yola çıkarak bizi, ayıplanan, utandıran, küçük düşüren ve bazen de affedilemez yapan karanlık yanımızla tanıştııyor.

“Ebru Çaloğlu ‘Arkabahçe’ adlı kitabında, ünlü yazarların kaleme aldığı klasik eserlerin ilham perilerini tanıttı bizlere... Ve biz Arkabahçe’den çıkmak istemedik. Mümeyyiz iyi ile kötüyü ayırt edebilen demektir.

Ebru Çaloğlu ikinci kitabı ‘Gölgesine Tutsak’ ta bu kez dünya klasiklerinin sayfalarında gezinen bir mümeyyiz olarak çıkıyor karşımıza; iyilik ve kötülük kavramlarını ustalıkla gözler önüne seriyor.

Arkabahçe’nin gölge bir yerinde, sayfalarına tutsak olacağımız bir kitap daha!..”

SUNAY AKIN

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-2175-3

9 789751 421753

KDV'den muaftr